1 LİRA

1977 ARALIK **12**

GÖZLEM

gerçeklere

Bundan böyle televizyonun yeni hedefi olan çocuk seyircisi, bilimsel çalışmalarla belirlenmiş kesin yaş dilimlerine ayrılmaktadır.

Her şey bilimsel olmalı. Artık boş zamanı, tatili bir iki senaristin ilhamlarına teslim etmek kapitalizm için korkunç bir kayıp ve af edilmez bir tedbirsizlik sayılmaktadır...

KİTAP KULÜBÜ

BİLİM\ARAŞTIRMA DİZİSİ

BİLİM DİZİSİ

EKONOMİ POLİTİK EL KİTABI — 20.—
Pierre Salama / Jacques Valier
(Tükendi)

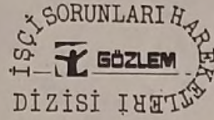
SOSYAL SINIFLAR — 30.—
Muzaffer Sencer

AZGELİŞMİŞLİK SÜRECİNDE TÜRKİYE
Stefanos Yerasimos
Cilt I : Bizanstan Tanzimata (2. Baskı) — 50.—
Cilt II : Tanzimattan 1. Dünya Savaşına (2. Baskı) — 75.—
Cilt III : 1. Dünya Savaşından 1971'e (2. Baskı) — 75.—

AZGELİŞMİŞLİK VE EMPERYALİZM — 15.—
Derleyen: Atillâ Aksoy

ALMAN EMPERYALİZMİNİN TÜRKİYE'YE GİRİŞİ — 15.—
Lothar Rathmann

1908 İŞÇİ HAREKETLERİ / YARI MÜSTEMLEKE OLUŞ TARİHİ — 20.—
Hüseyin Avni Şanda

İŞÇİ HAREKETLERİ SORUNLARI DİZİSİ

AVRUPA İŞÇİ HAREKETLERİ TARİHİ — 15.—
Wolfgang Abendroth

İNGİLTERE'DE EMEKÇİ SINIFLARIN DURUMU — 30.—
Friedrich Engels

TÜRKİYE'DE GREV HAKKI VE GREVLER — 20.—
Kemal Sülker

TÜRKİYE İŞÇİ SINIFI 1976 YILLIĞI — 50.—
Hazırlayanlar: Sevgi / Abdullah Özkan

OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA SOSYALİST HAREKETLER — 30.—
George Haupt / Paul Dumont

EĞİTİM SORUNLARI DİZİSİ

BARBİANA ÖĞRENCİLERİNDEN MEKTUP — 12.50
(3. Baskı)

AYDINLIĞA DOĞRU — 15.—
Gerçekçi bir eğitim denemesi
Mario Lodi
(2. Baskı)

EĞİTİM ÜRETİM İÇİNDİR — 15.—
Harun Karadeniz
(5. Baskı)

DÜZENE UYGUN KAFALAR NASIL OLUŞTURULUR? — 15.—
E. A. Rauter
(2. Baskı)

EMPERYALİST KÜLTÜR SANAYİİ: WALT DISNEY — 20.—
A. Mattelart / A. Dorfman

TARİHİN TANIKLARI

TARİHİN TANIKLARI DİZİSİ

HATIRLADIKLARIM — 30.—
Zekeriya Sertel

YILLARIN İÇİNDEN — 30.—
Abidin Nesimi

«GÖZLEM ÇOCUK» AŞAMA DİZİSİ

HİROŞİMA ÇOCUKLARI — 10.—
Arata Osada

DAVULCULAR — 10.—
Reiner Zimnik

BİR İNSAN DOĞUYOR — 10.—
Maksim Gorki

MUTSUZ BİR HAFTA — 10.—
Janusz Korczak

BİR ŞEFTALİ BİN ŞEFTALİ — 15.—
Semet Behrengi
(3. Baskı)

KÜÇÜK KARABALIK — 15.—
Semet Behrengi
(3. Baskı)

GÜL SAĞANAĞI — 15.—
(2. Baskı)
İsmail Uyaroğlu

KARANLIĞI YİYEN KEÇİ — 10.—
Fazıl İskender

YARININ BÜYÜKLERİNE ŞİİRLER — 10.—
Bertolt Brecht

YEŞİL KÖPEK — 15.—
Stanislav Stratiev
(2. Baskı)

YAŞAMAYA DAİR — 15.—
Nâzım Hikmet
(2. Baskı)

HAYDUT OĞLU HAYDUT — 10.—
Karel Çapek

ALBALON İLE MORBALON — 10.—
Ümit Denizer

BİSKAY KÖRFEZİ KAPTANLARI — 10.—
Stanislav Stratiev

DON CAMALE'YE ZEYTİN YOK — 15.—
Gunther Feustel

UÇURTMAM SAVAŞTAN KORKMAZ — 10.—
Vietnam Çocukları

SANSÜR — 10.—
Tan Oral

KURTULUŞ SAVAŞIMIZ — 15.—
Cezayir Çocukları

KİM YAPAR, BEZİ, DOLABI, KİTABI? — 15.—
Anna Seghers

Özellikle Anadolu'da, kitapçı bulunmayan pek çok yerdeki okuyucularımızın kitap edinebilmesi amacıyla kurduğumuz Kitap Kulübü listesindeki kitaplardan edinmek isteyenlere 100 lirayı aşan istekleri % 25 indirimle gönderilir. Ancak son PTT zamlarıyla, kitap gönderme ücretlerine, özellikle ödemeli paket gönderme gibi hizmet gerektiren işlemlere yüzde 200'ü aşan bir zam yapılmıştır. Örneğin tek bir kitabı ödemesiz gönderme ücreti 4 lira olurken, aynı pakedin ödemeli gönderilme ücreti 8 liraya çıkarılmıştır. Bu yüzden 100 liraya kadar isteklerde, okuyucularımızın kitap bedeli kadar pul göndermeleri rica olunur. Kitap bedeli kadar pul gönderilen isteklerde, posta ücreti yayınevimize aittir. 100 lirayı aşan istekler ise yine eskisi gibi % 25 indirimle gönderilecek, ancak ödemeli posta ücreti indirimli fiyat üzerine eklenecektir. Paket ağırlığına göre 8 - 18 lira arasında değişen PTT ödemeli ücretinin kitap bedeli üzerine eklenmesine rağmen indirim miktarı % 20'nin altına düşmemektedir.

İSTEME ADRESİ
GÖZLEM YAYINLARI
P.K. 966
Karaköy/İSTANBUL

Sahibi : Marianna Hristidis / Yazı İşleri Müdürü : Abdullah Özkan / Teknik Sekreter : Deniz Oral / Yönetim Yeri : GÖZLEM YAYINLARI Başmusahip Sok. Tan Ap. No: 10 D. 6 Cağaloğlu / İST. / Yazışma Adresi : P.K. 966 Karaköy / İSTANBUL / Dizgi : Murat Matbaacılık Koll. Şti. / Film : Tab Grafik / Baskı : GÖZLEM BASIMEVİ / Abone Koşulları : 1 senelik 5.— TL.

12 SAYI TAMAMLANIRKEN

Sevgili dost okurlar,
Elinizdeki bu 12. sayı ile bir yılımızı doldurmuş oluyoruz. Bugüne kadarki çabalarımızda bizlere her bakımdan destek olan okurlarımıza candan teşekkürler.

İlk sayımızdan bu yana eğitim mücadelesinin sınıf mücadelesinin bir parçası olduğunu ve genel olarak tüm eğitim sorunlarının bir sınıf sorunu olarak ele alınması gerektiğini vurguladık. Bu yolda ilk hedefimiz sorunun «önemine yakışır bir biçimde» gündeme getirilmesiydi. Çünkü «hayati önem taşıyan» bir sorun olmasına rağmen yalnızca eğitimcilerin uğraşması gereken teknik bir «maarif sorunu» olarak ele alınan bu sorun, en az devrimci mücadele içinde yer alan öteki sorunlar kadar önem ve acillik taşımaktadır. Ülkemiz devrimci mücadele sürecinde yer alan sorunlar yığınından yalnızca bir tanesi olan eğitim sorunu ve buna bağlı olarak çocuk edebiyatı, kültür sorunları vb. gibi sorunlara ağırlık verirken gözettiğimiz temel ilke «eğitimin sınıflarüstü olamayacağı» olgusunun sergilenmesiydi. Bu tespitin sonucu olarak ortaya çıkan, eğitimin sınıfsal bir olgu olduğu gerçeğinin ışığı altında, bu «sınıfsallığın» eğitimin hakim sınıflar ideolojisini yaymak ve bu ideolojiye uygun olarak «düzene uygun kafalar» oluşturmak anlamına geldiğini belirtmeye çalıştık.

Şimdiye dek yayınladığımız yazılarda sorunun teorik açıdan çeşitli yanlarını sergilemeye çalışırken, aynı zamanda mücadele esaslarının ve boyutlarının da ortaya çıkmasını amaçlıyorduk. Ama asıl sorun, sınıfsal bir olgu olan eğitimin, sınıfsal örgütlerle ve sınıf mücadelesinin bir parçası olarak ele alınması zorunluluğunun teorik kalıplarından sıyrılarak yaşanan bir gerçek haline gelmesiydi. Bugün özellikle eğitim kurumlarındaki faşizan tırmanış bu gerçeğin acil bir sorun olarak dayattığını gösteriyor. Aynı şekilde emperyalizmin ve yandaşları hakim sınıfların televizyonundan renkli basınına dek eğitim kurumları dışındaki topyekûn kitle eğitim araçlarıyla işçi sınıfı mücadelesine yöneltliği toplu saldırıya karşı da bireysel veya grupsal mücadele vermenin de sorunu çözümlemeye yetmeyeceği bir gerçektir. Çünkü sözünü ettiğimiz eğitim, yalnızca halledilmesi gereken bürokratik bir yöntem sorunu olmayıp, hakim sınıfların baskı aracı olarak kullandığı bu silâhı, aynı şekilde bir karşı mücadele aracı olarak kullanmak sorunudur. Bu yüzden de baskı aracının niteliğini ve nasıl kullanıldığının sergilenmesi ve buradan giderek mücadele esaslarının belirlenmesi acil bir sorundur. Biz dergi olarak bugüne kadarki yayınımızda bu sergilemeyi yapmaya, sorunun önemine dikkatleri çekmeye ve tartışılır bir sorun haline getirmeye çalıştık.

Özetle söyleyecek olursak, mücadele için gerekli olan teorik donatıma yardımcı olacak çalışmaları yayınlamak olarak belirlenen amacımızı uygulama yolunda ilk adımları atmış olduk.

Sorunun genel anlamda ortaya konması aşamasından sonra buna paralel olarak bu konudaki, çalışmaları ve uygulamaları ayrıntılarıyla sergilemeye yardımcı olacak marksist literatürden örnekler vermeyi amaçlıyoruz. Yayın programımızda da bu konudaki kitapları, klasik yapıtları yayınlamayı planlıyoruz.

Eğitim sorununa bağlı olarak ele aldığımız çocuk edebiyatı sorununun da aynı önemi taşıdığına dikkati çekmeye çalıştık. Önümüzdeki sayılarda çocuk edebiyatı ve oyuncaktan çocuk filimlerine kadar çocuk kültür ürünlerinin aynı amaçlarla nasıl kullanıldığını ve bu uygulamanın ülkemizdeki boyutlarını sergilemeye çalışacağız. Bu konuda özellikle dikkat edilmesi gerektiğini, şimdiye dek önemi kavranmadığı için yeterince ele alınmamış olan çocuk edebiyatı konusunda iyi bir şeyler yapıyor olmak adına yapılan işlerde ne gibi yanlışlıklar yapıldığına ve yapılabileceğine de elden geldiğince yer vermeye çalışacağız.

Şimdiye dek Aşama dizisinde yayınladığımız çocuk kitaplarının yanı sıra genel olarak çocuk edebiyatı sınırları içine giren yukarı yaş grupları çocuklarına yönelik yeni bir diziye de başlamayı planlıyoyuz.

«Türkiye'nin sorunlarına ışık tutmaya yardımcı olacak yapıtları yayınlamak» olarak belirlenen yayın amacımızı; işçi hareketlerini, sorunlarını, ülkemiz tarihsel gelişimini, emperyalizm karşısındaki durumumuzu sergilemeyi amaçlayan yeni kitaplarla öteki dizilerimizde sürdürmek amacındayız.

Yayınlanmaya başladığımız günlerdeki maliyet masraflarının ancak belli bir kısmını karşılayabilmesi amacıyla yıllık abone bedeli olarak tespit ettiğimiz 5 lira aradan geçen süre içinde gönderme masraflarına bile yetmez olmuştur. Bu nedenle 13. sayıdan itibaren derginin yıllık abone bedelini 12 sayı için 35 liraya çıkarmak zorunda kalacağımızı üzülerek bildiririz.

Şimdiye dek çeşitli güçlüklerle çıkarmaya çalıştığımız Gerçeklere GÖZLEM'in sayfa sayısını arttırmayı şimdilik daha sonraya bırakarak eğitim sorunları alanındaki çabalarını yine aynı içerikle ve daha somut hedef ve yaklaşımlarla sürdürebilmesinde katkılarınızın ve yakın ilginizin devam edeceğine inanıyoruz.

Gerçeklere GÖZLEM

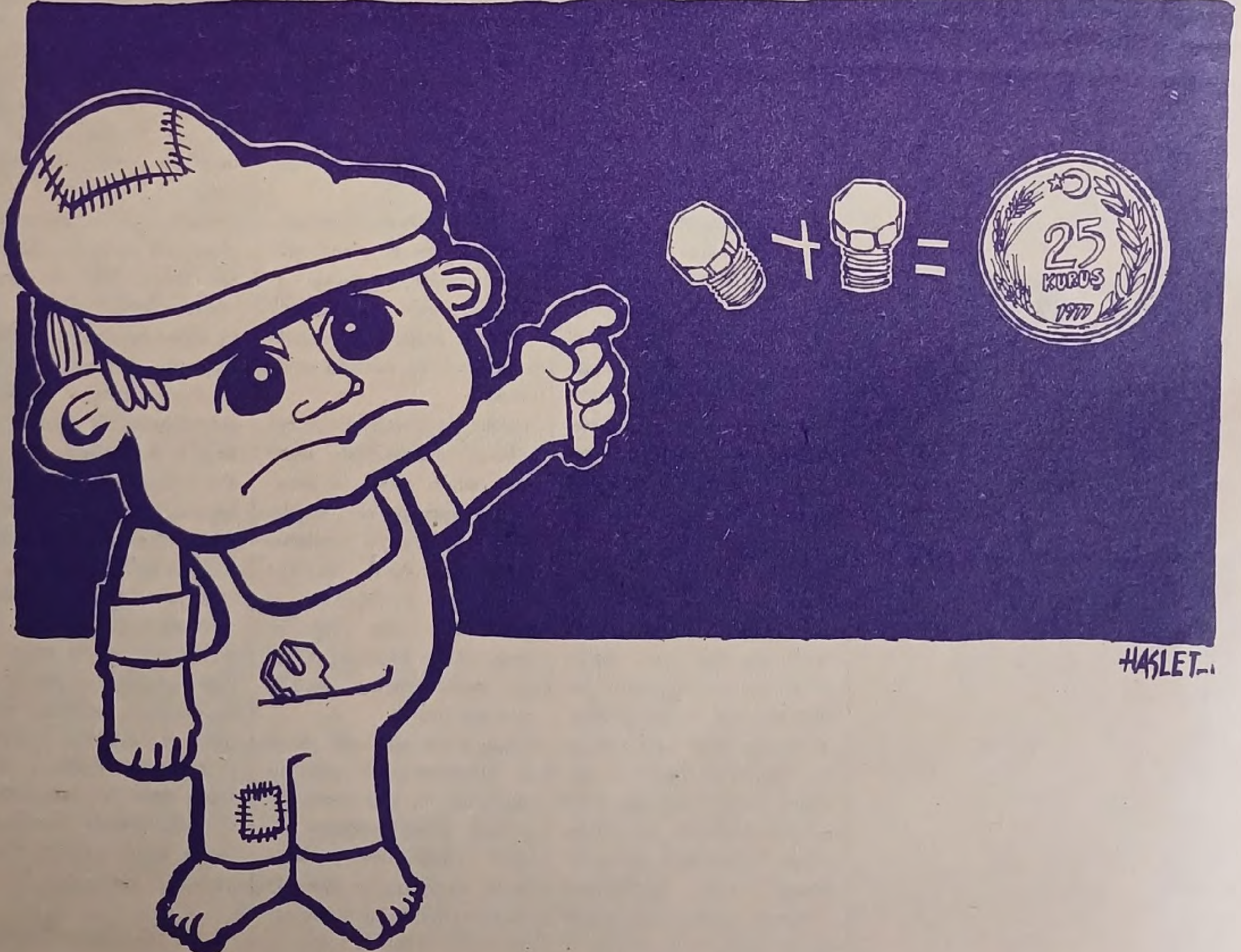
nesnel, ama yine de tehlikeli bir matematik dersi

OTTO F. KANITZ

Çevirenler: Ü. Kıvanç / M. Budak

(...) Kapitalizm, çocukları toplumsal bilgilerden yoksun bırakmak için hangi araçları kullanır? Bunlar iki yönlüdür: ya çocukları yanlış yönlere sürükler, yani onları bu toplum düzeninin muhteşem, arzu edilir, tanrı lütfu ya da doğa yasaları gereği olduğuna inandırmak ister. Ya da bunlardan hiç sözetmez ve böylece, varolan toplumu herkesin kendisinden hoşnut kalması gereken, varoluşu doğal bir şey olarak sunar. Ve bu yöntemi öyle etkin biçimde oluşturmuştur ki, tehlikesini fark etmek çok zordur. Bu yöntem bütün nesneleri kapsar. Tarafsızlık örtüsü altında kapitalizm, okullardaki çocuklardan en önemli gerçekleri gizler. Bu da kesinlikle tarafsızlık değil, burjuvazinin tarafını tutmaktır. Önemli toplumbilimsel bilgileri gizler ve buna dersleri "nesnellik" içinde vermek der. Bu iddiaların kanıtını, ilkokulun, burjuva okulunun, nesnellik modeli olarak görülen ve kimsenin kendisinde en ufak bir taraflılık bulunacağını düşünmediği bir nesnesinde göstermek istiyorum. Sözkonusu olan matematik dersidir.

İlkokulun beşinci sınıfında faiz hesapları işlenir. İşte burada aşağıdaki örnek karşımıza çıkmaktadır: Bir kimse, tasarruf sandığına 100.000 Kron yatırıyor ve % 10 faiz alıyor. Yıl sonunda eline ne kadar para geçecektir? Şimdi, hesap başlar. % 10; bu 100'de 10 eder. 100, 100.000'de 1000 kez vardır. 1000 çarpı 10, 10.000 eder. Cevap: Para yatıran kişi bir yıl geçtikten sonra 110 bin Kron elde eder. Bunu bulmak hiç de zor değildir. Ve çocuklar kısa zaman sonra çok iyi faiz hesaplamaya başlarlar. Gerekli formülleri öğrenir ve bunlara göre faizleri, yüzdeleri, sermayeleri hesaplar dururlar. Her şey çok iyi ve güzel. Yalnız, neden 10.000 Kron faizin nereden geldiği sorusu sorulmamaktadır? Çünkü aslında bu garip bir şey-

dir. Birisi, bankaya gidip 100.000 Kron yatırıyor, bütün yıl bununla hiç ilgilenmiyor, yıl sonunda gene vezneye gidiyor ve durup dururken 110.000 Kron'u cebine atıveriyor. Peki o 10.000 Kron nereden geldi? Para doğuruyor mu yoksa? Durduk yerde büyüyor mu? 100.000 Kron'u bir çekmeceye koyup kilitlesek ve 1 yıl sonra açıp baksak, gerçekten 110 bin Kron mu bulacağız orada? Hayır mı? O zaman, bu 10.000 Kron nereden çıktı? Esrarengiz bir durum. Ben faiz hesaplarını öğrenirken bu sorunun bir kez bile ortaya atıldığını hatırlamıyorum. Bir tanıdığımızın öğretmeni, hiç olmazsa şunu demiş: "Banka parayı işletiyor." Bir kadın yoldaş, çocukken bu sorunun cevabını düşünmekten neredeyse kafasını patlacak gibi olduğunu söyledi bana. En sonun da şöyle bir hayali tablo çizmiş kendisine: "Tasarruf sandığının bir avlusu var. İçlerinde yatırılan paraların bulunduğu bir sürü küçük torba asılı duruyor orada; bunların üstünde para ya tıranların adları yazıyor. Ve avluda güzel giyimli kızlar dolaşıyor, arasıra torbaların içine faiz ler koyuyorlar." Fakat çocukların sadece çok küçük bir bölümü bu soru üstüne düşünür. Pa ranın, anlatılmayan bir biçimde çoğalması olgusunu doğal kabul edip, hırsla faizleri hesaplarlar ve bu basit matematik örneğinin arkasında kapitalist ekonomi düzeninin büyük mekanizmasının gizlendiğini fark etmezler. Bunu fark etmezler ve kapitalist okul, konuya biraz derinden girmekten sakınır. "Öbür örnekler"e geçer hemen.

Fakat biz, bu örnekle biraz daha uğraşacağız. Evet, nereden geliyor o 10.000 Kron? Çocuklar, dikkat edin: banka parayı kasasında tutmuyor. Çünkü para durup dururken artamaz. Yoksa, bir 1000 Kron'dan ikinci bir tanesinin çıkabileceğini mi düşünüyorsunuz? Ya da bir 10.000'liğin doğurabileceğini? Evet gerçekten, bütün bunlara ancak gülünür. Peki ne oluyor? Banka parayı başkalarına ödünç veriyor. Kime peki? Bir fabrikatöre. O bununla ne yapıyor? O da bu parayı işletme sermayesi olarak kullanıyor. Bu da nesi mi? Eh, fabrikatörün de hammadde almak, makinelerini çalıştırabilmek ve yeni makineler alabilmek, işçilerinin ücretlerini ödemek için paraya ihtiyacı var. Şimdi, 100.000 Kron'umuzu bir ayakkabı fabrikatörünün bankadan aldığını varsayalım; bununla deri satın almış olsun. Deriyi işçilerinden birine veriyor ve o da bir çift ayakkabı yapıyor deriden. İşçi, ayakkabıları yine fabrikatöre veriyor, o da bunları satıyor. Ne kadara? 100.000 Kron'a mı? Tabii ki hayır. O, ayakkabıları diyelim ki 200 bin Kron'a bir tüccara satıyor. O zaman fabrikatörün kârı ne kadardır? 100.000 mi diyeceksiniz- Hayır, bu doğru değil. 100 bin Kron'un tümü fabrikatöre kalmıyor tabiî. İlk önce işçinin ücretini ödemesi gerekli. İşçiye örneğin 40.000 Kron versin. Geriye 60.000 Kron kalır. Bundan üretim giderlerini karşılaması gerekir; yani makineler, kömür, vergi vb. Bunlar da örneğin 20 bin Kron olsun. Geriye kalan 40 bin Kron. Bu paradan, bankaya da faiz ödemesi gerekir, çünkü banka ona 100.000 Kron'u borç verdiydi. 25.000 Kron da faiz ödesin fabrikatörümüz. Böylece, ona 15.000 Kron kalır; bu onun kazancı ya da kârıdır. Banka bu durumda 25.000 Kron faiz alıyor. Bu paradan kendi giderlerini karşılıyor (memur maaşları, ban ka binasının giderleri vb.); bunlar 10.000 Kron tutsun. 15.000 Kron kalır. Bunun 5000'ini banka sahipleri kazanç olarak kendilerine alırlar ve 10.000'ini ilk başta parayı yatıran kişi alır —faiz olarak—. Artık, 100.000 Kron'un nereden geldiğini biliyoruz!

(...) Ve bir şey daha öğreniyoruz. Üç tip insan hiç çalışmak zorunda olmadan para alıyor: para yatıran, banka sahipleri, fabrika sahipleri. Bu, nasıl mümkün oluyor? Çok basit; işçi, kendisine karşılığı ödenenden daha çok çalıştığı için. İşçi, yalnız kendi ücreti için değil, aynı zamanda para yatıranın, banka sahibinin ve fabrikatörün de kazancı için çalıştı!

Şu işe çok dikkatli bakalım! Derinin değeri 100.000 Kron'du. Ve öylece kalsaydı, değeri hiç artmayacaktı. Derinin değeri (normal zamanda) hiç bir biçimde iki katına çıkmayacaktı. Çünkü 100 bin Kron'luk kâğıt paranın olmadığı gibi, derinin de çocuğu olmaz. Ne oldu peki? Deri, salt deri olarak kalmadı, salt derinin iki katı fiyatı olan ayakkabı haline geldi. Tabiî bunu cinler, periler yapmadı, işçi yaptı. O, çalışmasıyla, yani deriyi ayakkabı haline getirerek, derinin değerini 100.000 Kron fazlalaştırdı. Değeri 100.000 Kron olan bir şey den (deriden), değeri 200.000 Kron olan bir şeyin (ayakkabının) ortaya çıkması, onun eseridir. Bunu gerçekleştiren onun emeğidir. Ve onun emeğiyle ortaya çıkan bu 100.000 Kron'un ona ait olduğu düşünülmeliydi Ama, bu 100.000 Kron'un tümü ona ait olamaz. Çünkü bildiğimiz gibi, makineler, ısıtma, bina nın korunması için de para gerekli. Buna işletme giderleri demiştik. Bizim örneğimizde bunlar 20.000 Kron tutuyor. Parayı ödünç veren bankanın da işletme giderleri var: bunlar da 10.000 Kron tutuyor. Bu 30.000 Kron'luk gider, üretim ve para dolaşımı için gerekli. Yani, deri 100.000 Kron ediyordu, giderler 30.000 Kron, toplam 130.000 Kron. Ayakkabı 200.000'e satılmıştı; böylece işçinin geriye kalan 70 bin Kron üstünde hakkı olması gerekirdi. Peki o bunu alabiliyor mu? Hayır, hiç bir zaman. Onun sadece 40.000 aldığını görüyoruz. Yani ondan 30.000 Kron saklanıyor. Bu 30.000 Kron'u, gör düğümüz gibi: para yatıran, fab rikatör, banka sahibi paylaşıyor. Yani, işçinin emeğinden doğan 100.000 Kron'dan, hiç çalışmamış olan üç kişi pay alıyor. Yani ilk para kendiliğinden çoğalmadı, emek harcanarak çoğaldı. **Sadece insan emeği parayı çoğaltabilir** (...) İşte böylece, artık 10 bin Kron'un nereden geldiğini kesin olarak biliyoruz.

Şimdi, iki önemli itirazı ortadan kaldırabiliriz. Bunlardan biri pedagojik, öbürü sosyolojiktir. Belki birçok eğitimci, bunların 11 - 12 yaşları arasındaki çocuklar için çok zor olduğu görüşündedir. Ama ben, benzer bir tarzda, çocuklarla çalıştım ve büyük başarı elde ettim. Olay gerçekten bu denli zor mu? Yoksa tam tersi olağanüstü basit mi? Elinizi vicdanınıza koyun: on iki yaşındaki çocuklarımız, bununla kıyaslanmayacak kadar zor, bununla kıyaslanmayacak kadar soyut şeyleri başka durumlarda, örneğin fen derslerinde öğrenmek zorunda değiller mi? Serbest düşme, ısı, optik, elektrik bilgileri. Ve çocuklar bunları her şeye karşın öğrenmektedirler; ayrıca derste aktif yöntem (çalışarak ders yap ma) kullanıldığında, yani çocukları dogmatik bilgileri dinlemeye mahkûm etmek yerine, onlara bilgilerini işletmek imkânı verildiğinde, bunları iyice kavrayıp anlamaktadırlar bile. Böylece, üretimin ve para dolaşımının bu sorunları üstüne çocukların ilgisini çekmek, onları çalışmaya katılma yönünde teşvik etmek açısından da yarar sağlanacaktır. Bu sosyolojik, aktif ders yön temleri yakında aranacak ve bu lunacaktır, yeter ki, sosyalist yöntemcilerin arasında bu sosyolojik ve aktif ders yöntemlerinin zorunluğu anlaşılsın.

Pedagojik itiraz, olayın çocuklar için çok zor olabileceğini (kesinlikle karşı çıkacağım bir görüştür bu) ileri sürer, sosyolojik itiraz da, olayların gerçekte örneğimizde göstermeye çalıştığımız kadar basit olmadığını ortaya sürer. Bu doğrudur tabiî. Kapitalist üretim süreci, modern ban kalar olgusu, çok gelişmiş para ekonomisi — bunlar, işçi ile girişimci, girişimciler ile bankalar, bankalar ile para yatıranlar arasındaki ilişkileri olağanüstü ölçüde karmaşıklaştırır ve karanlığa gömerler. Ve olaylar, önceden hesaplandığı gibi pürüzsüz gelişmez gerçekte. Fakat sözkonusu olan, sadece kapitalist ekonomik düzenin temel ilkesinin açığa çıkarılmasıdır; toplumsal bir olayın basitleştirilmesi ve canlandırılmasıdır.(...)

Fakat kapitalizmin okul politikasını etkileyen, gerçekten bu pedagojik ve sosyolojik itirazlar değildir. Kapitalizm, toplumsal olayların çocuklara en iyi biçimde **nasıl** öğretileceğiyle uğraşmaz. Onun kaygısı, çocukların okulda hiç bir zaman bunları öğrenmemeleridir! Evet, şu **nasıl** —yani toplumbilimsel dersin yön temi— tartışma konusu bir olabilseydi! Ama bundan hiç söz edilmez. Gerçi aktif ders yöntemleri çağında yaşıyoruz, okul reformunun, okulu nasıl yaşamın içine çekmeye çalıştığını sevinç le yaşıyoruz. Fakat bu ilginç olay, çocukların kesinlikle ilgisini çekecek ve derse katılmaya zorlayacak, onlara gerçek yaşamı öğretecek alan yani toplumsal öğretim alanı, hiç bir yerde y ö n t e m l i b i ç i m d e geliştirilmemektedir. —Rusya'dan başka— hiç bir yerde derslerde uygulanması öğütlenmemektedir. Bu durum şaşılacak bir şey de değil! Bu matematik dersi, kapitalist toplum düzeninin sınırlarına toslamaktadır! Bu matematik dersi, politik bir olay olurdu! Bu matematik dersi, bir parça sınıf mücadelesi olurdu. Çünkü, böyle bir matematik dersinin doğal sonucu ne olurdu? Durmadan soru sorarak ders gören çocuklar, tabiî ki yapılan hesapla tatmin olmayacaklardır. Daha sonra, teorik hesap lardan gerçek yaşama giden yola sapacaklardır. Şöyle soracaklardır: "Bu nasıl mümkün oluyor? İşçi, niçin ona düşen ücretin bir bölümünden vazgeçmek zorunda olsun? Öbür üçü çalışmadan gelir sahibi olurken, işçi neden hakkı olandan daha az ücret alsın? İşçi neden buna razı oluyor?" Bunlar, kapitalist ekonomik düzen için kötü sorulardır. Çünkü basit ve bütün burjuva çocukları için anlaşılır cevap şudur: "İşçi buna razı olmak zorundadır; çalışma tarzını o arayıp seçemez. Çünkü çalışmak isteği sözkonusu olduğunda, çalışmaya duyulan istek yalnız başına yeterli değildir. İş araçları da gereklidir, yani metalar üretebilmek için araçlar (üretim araçları!). Ama işçinin elinde bunlar yoktur. O işgücüne sahiptir, çalışma isteğine sahiptir, ama iş araçlarına sahip değildir. Bunlar fabrika sahibinin

elindedir. Onun özel mülkiyetindedir bunlar. Yani işçi, eğer yaşayabilmek için çalışmak istiyorsa, fabrika sahibinin öne sürceği koşullara razı olmak zorundadır. Ücretinin bir bölümünden vazgeçmek ve bunu bizim üç tanıdığımıza (fabrika sahibi, banka sahibi, para yatıran) vermek zorundadır. Ve tabiî işçi her zaman, iş arkadaşlarıyla birleşerek, ücret payını yükseltmeye çalışacaktır. (Ücret mücadeleleri, grevler). Fakat, çalışmasının tüm ürününü alamaması olgusunda hiç bir değişiklik yapılamaz. En azından çalışma koşullarını fabrika sahibi saptadığı sürece.. Ve de fabrika sahibi koşulları istediği gibi saptayabilir, çünkü fabrikanın sahibi odur, makineleri vardır, deriye sahiptir.
Bu açıklamanın çocuklara yeteceği mi düşünülüyor? Deneylerimden biliyorum, bu dersleri en büyük ilgiyle izleyecek olan çocuklar, şimdi soracaklardır: "İyi de, bu neden böyle? Bu, başka türlü yapılamaz mı?" Ve şimdi, temel soruna varmış bulunuyoruz. Sosyalist bir öğretmen, belki bunun tabiî böyle olmaması gerektiğini söylerdi. Girişimcinin, iktidar kaynağının üretim araçlarının özel mülkiyetinin kaldırılabileceğini, toplumun bu üretim araçlarının sahibi haline getirilmesinin zorunlu olduğunu (sosyalizasyon, sosyalizm) anlatırdı. Burjuva öğretmen, bu düzenin ya "tanrı iradesi" ya da "doğal" olduğunu, yoksullar ve zenginlerin var olmasının kaçınılmaz olduğunu, her şeye karşın bir fabrika sahibi olmanın bir "riziko" olduğunu ve fabrika sahibinin, girdiği bu rizikodan ötürü armağanlandırılması gerektiğini vb. söylerdi. Fakat bunlar tümüyle teorik görüşlerdir! Gerçekte ise, kapitalizm işin kendisi için bu denli tehlikeli sorulara dek gelmesine izin vermez hiç bir zaman. Bunların hepsi "politika"dır ve okullarda bunların hiç bir işi yoktur. Hayır, hayır, kapitalizm, bir matematik dersinin bu kadar gelişmesini önler. Bu tehlikeli alana ne çocukların ne öğretmenlerin girmesine izin verir. Ve bu 10.000 Kron'un ilginç ortaya çıkış süreci konusunda kesin bir sessizliğe gömülür. Çocuklar, faiz hesaplamayı öğrenmelidirler o kadar. Eee, kapitalizmin işlerliğinin sürdürülmesi için proleterlerin eğitilmesi de gerekmektedir. Ama, o basit faiz hesaplarının arkasında nelerin yattığını çocuklar hiç öğrenmemelidirler. Paranın faiz getirdiği gerçeğini bilmekle yetinip bunlar üstüne fazla düşünmeden tatmin olmalıdırlar ve bunu kapitalizmin bir dogması, üstünde daha fazla konuşmaya gerek olmayan doğal bir olgu olarak kabul etmelidirler. 100.000 Kron, % 10'dan bir yıl faize verilir. 10.000 Kron faiz getirir. Tamam. Ve kapitalizm "öteki örnekler"e geçer. Fakat bu, sadece bir dersin konusundan tek bir örnektir. Hemen hemen bütün hesaplardan böyle bir ders saati oluşturulabilir! Çünkü her yanda kapitalist dogmacılık egemendir, her yerde matematik problemleri, burjuva toplumundan, kapitalist ekonomiden seçilir ve bu problemlerin ardında nelerin bulunduğu incelenmez. Ve böylece bu ekonomik düzen, çocuklara doğal, kesin, başka türlüsü düşünülemez diye sunulur. Böylece bu ekonomik düzen, okul sıralarında, daima susularak onaylanır. Çünkü, ardında kapitalizmin tüm haksızlığını gizleyen bir problem, tek eleştirel söz edilmeden, evet, hatta tek açıklayıcı söz bile edilmeden hesaplanıyorsa, bu, susarak onaylamak anlamına gelir. Bu nesnellik midir? Tam tersine! **Burjuvazinin okullarda yaptığı, haykıran bir taraflılıktır, açıkça burjuva sınıfsal eğitimidir!** Ve bu burjuva sınıfsal eğitimin, "öteki örnekler"e geçerken matematik problemini sadece doğru çözülmüş diye nitelerken, varlığıyla matematik problemini doğuran kapitalist ekonomik düzeni de doğru ve iyi göstermekte olduklarının farkına varmayan öğretmenler tarafından yürütülmesi, olguda hiç bir şeyi değiştirmemektedir. (...) Fakat eğitim kuruluşlarımızda bu tür matematik derslerinin yapılması önlenmelidir. Okul, çocuklara sadece faiz hesaplamayı öğretip, öteki problemlere mi geçecek, biz de çocuklarla birlikte faizlerin izini süreceğiz ve bunu yaparak, çocuklara, anlayışlarına uygun biçimde kapitalist üretim tarzını açıklayacağız. Her yerde böyle matematik dersleri yapalım! Çocuklarımıza gerçekten nesnel matematiği öğretelim! Bunlar, kapitalizm için çok tehlikeli matematik dersleri olacaktır. Çünkü böyle hesap yapmayı öğrenecek olan çocuklar, kapitalizmin hizmetinde titizce faiz hesaplayacak durumda olmayacaklardır. Onlar, gereken bilgiye ve isteğe sahip olacaklar, kapitalist ekonomik düzenin tümünün, titizce ve kesin olarak hesabını göreceklerdir.

Sozialistische Erziehung (Sosyalist Eğitim), *yıl 4 (1924), s. 433 ve sonrası.* Alternative (Alternatif) *den alınma, sayı 83/1972, s. 51 ve sonrası (kısaltıldı).*

İmparatorlukların gücü, sömürgelerin güçsüzlüğüne oranla artar. Bağımlılığın önkoşulu sadece ekonomik ya da askerî alanlarındaki güçsüzlük değil; bunların ötesinde —ve belki önem olarak üstünde— entelektüel alandaki güçsüzlüklerdir.
İlkellik ve katılık beyinleri sımsıkı kavrayınca, düşüncenin, toplumsal biçimlerin yeni düzenlemelerinde katkıda bulunacağı tüm alanlarda, araştırma ve eleştirme yerinde saymaya ya da gerilemeye başlar. Böylece toplumsal yapılar, en genel anlamda üretim aygıtı ve siyasi yaşam, hiç vakit kaybetmeden yeni patent satışlarına, sermaye yatırımlarına, ticarî anlaşmalara ve ekonomik yardımlara girişecek giderek de ülkenin tüm ekonomisine ve maliyesine hakim olacak olan ekonomik ve entelektüel dinamizme sahip toplumlar karşısında kan kaybından zayıflamaya ve gecikmenin birikimi ile yok olmaya mahkûm olurlar. Ekonomik emperyalizmin kök salabilmesi için bilimsel ve entelektüel egemenlik zorunludur.
Ekonomik emperyalizminin bir güçler dengesizliğinden yararlanarak kendini zorla kabul ettirmesi her şeyi açıklamaya yetmez. Bunun yanı sıra, dıştan sunulan sözde 'üstün' modellerle boyunduruk altına alınmış sömürülenin sonsuz hayranlığı, handiyse büyülenmiş olması da zorunludur. O zaman egemen ekonomik güç —kendini temize çıkaran— yüce bir kültürün yansıması gibi gözükür.
Bu tür bir görünüm ise, egemen ekonomik sistemin imparatorluk yönetiminin parıltılı zekâsının doğal meyvesi varsayılmasına, yol açarak güdülen çıkarların gizlenmesine yarar. Ancak sömürülenin hayranlığı ve büyülenmişliği de yeterli değildir. Bu duygu imparatorluk tarafından sürekli beslenmelidir. Ve imparatorluk bu 'beslemeyi' denetimi altında tuttuğu tüm çağdaş haberleşme ve iletişim araçlarıyla yapar. Bu propaganda gürültücü sloganların ve cafcaflı afişlerin yanlışına düşmemeyi bilir; sinsidir ve üniversiteleri, basın, televizyon, sinema, insan bilimleri içinde gelişip dal budak salar. Egemen gücün çıkarlarına hizmet etmek için geliştirilmiş politik dogmaları, ekonomik kavrayışları ve toplumsal şemaları beraberinde getirecek olan bir kültür modelini kabul ettirmek amacıyla düşünceleri —tabii her zaman düşüncenin özgürlüğü adına— yönlendirir. Ve bütün bu becerilerine karşın masraflı da değildir, üstelik tam tersi kazanç kaynağıdır.
Çünkü elde edilen kârlardan egemen güce de büyük pay veren ticarî kanallarla yürütülmektedir. Böylece kültür emperyalizmi, bir yandan tek merkezden yönetilen, kısır, 'şaşkın' bir evrensel ortak kültür yararına kültür farklılıklarını ortadan kaldırırken, bir yandan da egemen güçlere büyük maddi kazançlar sağlamaktadır. Bu «ortak kültür» yaratma programları içinde çocuklara ve eğitimlerine —ya da şartlanmalarına— tabiî ki büyük önem verilmektedir. Bu konuda ve özellikle Ford Foundation (1)gibi büyük kapitalist kurumların çocuklar için televizyon yayınlarıyla ilgili uzun vadeli planlarını açıklayan Armand Mattelart'ın yazısından bir bölüm sunacağız.

teknolojik gelişme ve geleceğin eğitimi

Armand Mattelart

1970 yılında ABD Kongresi, dış politika ile ilgili tüm kurumlara "eğitici televizyonun gelişimini desteklemek ve bu konuda uyduların (satelite) sonsuz olanakları üzerinde ısrarla durmak" gerektiğini hatırlatarak bu yolu izlemelerini öğütlüyordu. Fakat bu alandaki çok uluslu şirketler, eğitim vakıfları, ABD hükümeti üçlü ittifakı faaliyete geçmek için kongrenin iznini almayı beklemiyordu. Bu strateji çok önceleri başlamıştı. Ancak 1970' de yeni bir olguyla karşılaşıldı. Elektronik ve aerospasyal (2) sektöründeki çok uluslu şirketlerin —kendi deyimleriyle— "eğitim teknolojisi" ile uydu teknolojisini denetimleri altın

KÜLTÜR EMPERYALİZMİ VE ÇOCUK EĞİTİMİ

Armand Mattelart'ın bu yazısı Aralık 1974 tarihli **Le Monde Diplomatique**'de yayınlanmış geniş bir araştırmanın bölümüdür. Güney Amerika'daki uygulamalara etraflı bir biçimde değinen yazıdan tüm geri kalmış ülkeleri daha yakından ilgilendiren bölümlerini gazetenin sunuş yazısıyle birlikte yayınlamayı uygun gördük. Şili'li Mattelart'ın A. Dorfman ile birlikte hazırladıkları "Emperyalist Kültür Sanayii ve W, Disney" adlı kitapları Eğitim Sorunları Dizisinde Yayınevimiz tarafından Mayıs 1976'da yayınlanmıştı.

da tutmaları sayesinde kültür üreticiliği alanında karşı konulmaz bir hızla yol almaları. Bundan böyle sorun, resimli romanlarla, televizyon dizileriyle ya da diğer kitle iletişim araçlarıyla boş vakitleri değerlendirme kültürünün evrenselleştirilmesi değil, eğitim modellerini evrenselleştirmektir. Bugün artık tüm büyük elektronik ve aerospasyal şirketlerin pedagojik araştırma ve uygulama bölümleri vardır.

Çağımızın son harikası tele - eğitimin ilk deneme tahtası, bir Güney Amerika ülkesi olan Kolombiya olmuştur. 1967'de Kolombiya bu alanda bir laboratuar haline getirilmiştir ve bu girişimin insiyatifini ve finansmanını Ford Fondasyon'u yüklenmiştir (!). O tarihten sonra, kurum her yıl eğitici televizyon araştırmaları ve gelişimi için resmi merkezlere ve Kolombiya Üniversitesine yaklaşık iki milyon dolar vermektedir. (...) Ve bu aynı dönemde USAID (Uluslararası Gelişme İçin Amerikan Teşkilâtı), büyük şirketler ve Dünya Bankası tarafından finanse edilen ABD Üniversiteleri, bu yeni eğitim teknikleriyle halkı uzlaştırabilmek için halkı psiko-sosyal açıdan hazırlamakla görevlendirildiler. Böylece, önceleri bir televizyonla eğitim planı oluşturarak El Salvador Cumhuriyeti'nin orta öğreniminde reformlar yapan Stanford Üniversitesi, şimdi Meksika, Kolombiya ve Brezilya'da tele - eğitim (yaygın eğitim) çalışmalarını yürütmekte, Teksas Üniversitesi ve Wisconsin Üniversitesi hemen hemen aynı ülkelerde "görev" yapmaktadırlar. Tabiî üniversitelerin katkısı ve görevi burada bitmiyor. Stanford Üniversitesinin yayınladığı bir rapordan şunları öğreniyoruz. 1967'de Şili'nin Santiago kentinde yapılan ve General Electric, Hughes Aircraft gibi şirketlerin yanı sıra ABD Üniversiteleri uzmanları ve uydu alanındaki resmî temsilcilerin katıldığı bir toplantıda şöyle bir teklif atılmış ortaya: Güney Amerika ülkelerinde uygulanacak tele - eğitim programları 14 ABD Üniversitesinde hazırlandıktan sonra uygulaması ve uygulamadaki aksaklıkların tespit ve denetimi 10 Güney Amerika Üniversitesine bırakılacaktır. Güney'deki üniversiteler kurulacak olan uluslararası bir audio - visuel uydu merkezi aracılığıyla Kuzey'deki üniversitelere bağlı olacaklar ve planda aksayan yanların değişimi anında Kuzey Amerika Üniversiteleri tarafından düzeltilecektir...

Ama ne var ki Güney Amerika hükümetleri tüm bağımlılıklarına rağmen böyle bir projeyi o zaman kabul etmemişlerdi.

Fakat yine de 1967 yılının sonunda bütün bu çalışmalar meyve vermeye başladı: ABD hükümetinin, tabii Ford Foundation'un esirgemediği yardımları sayesinde (3), kurduğu yeni televizyon kanalı gölgesi altında "Children's Television Workshop" (**Çocuk Televizyonu Atelyesi**) ve ilk "bilimsel" çocuk dizisi doğdu: "Sésame Street" (**Susam Sokağı**). Söz konusu dizi üç yıl gibi kısa bir sürede dünya pazarında kendini kabul ettirdi. Dört ile altı yaş arasındaki çocuklar için hazırlanmış Sésame Street 1974'de altmış ülkenin TV ekranlarına gelmekteydi. Bu dizi, prodüktörlerine ve destekleyicisi aynı zamanda yatırımcısı durumunda olan ABD eğitim bakanlığına göre "gerçek uluslararası televizyon" için örnek niteliğini taşımaktadır. (...)

Sésame Street ile çocuklara sunulan mesajların sözde tarafsızlığı arkasında, gizlenmeye çalışan ve pedagojiye sığınan kültür emperyalizminin yeni çehresi beliriyor. Bu dizi "beyin denetimi" tekniklerinde bir dönüm noktasıdır. Aslında diğer ticarî dizilerin tersine Sésame Street bir mihenk taşı olarak hazırlanmıştır. Dizi, televizyon seyircisi çocukları değerlendirmeye yarayan şaşmaz bir unsur niteliğini taşıyor. Sésame Street'i satın alan ülkelerin hemen hemen tümünde sosyologlardan, psikologlardan, ve antropologlardan oluşan ve de Ford Foundation tarafından finanse edilen üniversite ekipleri, çocuklar üzerinde diziyle verilen mesajın etkililiğini araştırmak ve değerlendirmekle görevlendirildiler. (...)

Dört - altı yaş arasındaki çocuklardan sonra "Çocuk Televizyonu Atelyesi" 7 - 10 yaş arasındaki çocuklara el attı. Ve yeni diziler hazırlandı.

Bundan böyle televizyonun yeni hedefi olan çocuk seyircisi, bilimsel çalışmalarla belirlenmiş kesin yaş dilimlerine ayrılmaktadır. Her şey bilimsel olmalı. Artık boş zamanı, tatili bir iki senaristin ilhamlarına teslim etmek kapitalizm için korkunç bir kayıp ve af edilmez bir tedbirsizlik sayılmaktadır...

---

(1) Ford Vakfı: Ford şirketinin kurmuş olduğu ve halen ABD'nin en büyük vakfı. Sermayesi 4 milyon dolar cıvarındadır. İkinci durumda olan Rockefeller vakfının sermayesinin ancak 1 milyonu bulduğunu eklersek, Ford Foundation'un azmanlığı daha iyi kavranır kanısındayız. Foundation dünyanın dört bir yanındaki "kültürel" faaliyetleri finanse etmektedir.

(2) Uzay teknolojisi sektörü.

(3) Ford Foundation 1971 yılında ABD'deki eğitim televizyonuna 27 milyon dolara yakın bir yardımda bulunmuştu.

G. HAUPT / P. DUMONT
GÖZLEM YAYINLARI, 1977
311 SAYFA, 30 TL.

atilla aksoy

OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA SOSYALİST HAREKETLER

"Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyalist Hareketler" iki tarihçinin, sosyalizmin tarihine ilişkin önemli yapıtlar vermiş George Haupt ve Türkiye üzerine çeşitli araştırmalarıyla beliren Paul Dumont'un monografik nitelikteki ortak ürünü. Çalışma, bir anlama Osmanlı sosyalizminin kökenlerinden sayılabilecek bir zaman ve mekân kesitini yansıtıyor. Dönem, Osmanlı İmparatorluğu'nda sosyalizmin ilk kez filizlendiği 20. yüzyıl başları ve özellikle 1908 "Jön - Türk Devrimi" sonrası. Mekân ise bu dönemde İmparatorluğun en önemli merkezlerinden biri olan Selânik. Bu zaman ve mekân kesitinin önemi, kentin 15 - 20 bini bulan işçisiyle yoğun sosyalist eylemlere sahne oluşundan kaynaklanıyor. Bunun somut belirtisi, 1909 yılında kurulan Selânik Sosyalist İşçi Federasyonu. Geoge Haupt'un, kitaba yazdığı giriş yazısında Federasyonun önemi şöyle belirtiliyor: "Gerçekten de, Selânik Sosyalist İşçi Federasyonu İmparatorluktaki bütün örgütler içinde, gerçek bir halk tabanına sahip olan ve Enternasyonal tarafından geçerli bir muhatap olarak resmen tanınan örgüttü... Selânik Sosyalist İşçi Federasyonu tarihinin önemi nedir sorusuna gelince; Federasyon'un tarihi, sadece Türkiye ve Makedonya toplumsal hareketler tarihinin önemli ama kıyıda köşede kalmış bir sayfası olarak kabul edilebilir. Ancak eldeki belgeler bizi bu soruya apayrı bir açıdan bakmaya zorluyor bu dönem, Federasyon'un etkinliğinden, çalışmalarında karşılaştığı engellerden ve vardığı sonuçlardan ötürü uluslararası bir boyut ve önem kazanmış, Balkan sosyalizm tarihinin bir parçasıdır"... Paul Dumont ekliyor: "Diğer önemli bir nokta da üye sayısının çokluğudur. Federasyon 1910 - 11'lere doğru 6 bini aşkın taraftarıyla, İmparatorluğun işçi ve sosyalist örgütlerinin en güçlü olanıdır. Ayrıca öğreti ve siyaset alanlarındaki göreli bütünlüğüyle göze çarpar. Uğradığı baskılara rağmen, sosyalist tercihlerini asla terketmez, (tabii bu tercihlerin çok ılımlı olduğu da bir gerçektir) ve İttihatçıların saldırılarına karşı cesaretle direnir."

Buna karşın, P. Dumont "Osmanlı sosyalizmi tarihçilerinin bu örgütü genellikle önemsemediklerini" belirtiyor ve: "Kimileri hiç söz etmeden geçmiş, kimileri de Jön Türklerin maşası durumunda olan karanlık, reformist bir grupçuk olarak tanıtmıştır. Dolayısıyla, bu yazıda başlıca çabamız bu örgütün gerçek yerini tespit etmek ve büyük bir Osmanlı sosyalist örgütü olma niteliği çerçevesi içinde belirlemek olacaktır."

Bu amaçla hazırlanan çalışmada Federasyon'un tarihine ilişkin Haupt ve Dumont'un ayrı ayrı kaleme aldıkları iki giriş yazısından sonra Brüksel'deki Sosyalist Enternasyonal arşivlerinde bulunan ve şimdiye dek hiç yayımlanmamış olan 69 belgeye yer veriliyor. Bu belgeler, Federasyonun yöneticileriyle Enternasyonal'in sekreterliği arasında geçen ilginç yazışmalardan oluşmakta. Bunu, 1909'da Selânik'de yayınlanmaya başlayan "Amele Gazetesi"nden alınmış yazılar izliyor. Son bölümler ise, dönemin Selânik sosyalist milletvekili ve Sosyalist İşçi Federasyonu'nun önde gelen yöneticilerinden biri olan Vlahof Efendi'nin ve Abraam Benaroya'nın anılarına ayrılmış.

Çalışma, bir bütün olarak Osmanlı sosyalizm tarihine bir katkı oluşturmanın yanısıra dönemin en güncel konularından biri olan "sosyalizm - ulusal sorun" ilişkisine yönelik ilginç deneylerin sergilenmesi niteliğini de taşıyor. Ayrıca Haupt: "Federasyon tarihinin araştırılması sosyalizm tarihi incelemelerine hakim olan Avrupa merkezliği anlayışının aşılmasına katkıda bulunabilir" diyor. Haklı. Ayrıca, sosyalizm bu topraklarda da salt Avrupa'dan ithal edilmiş fikirlerin etkisiyle yeşermediği bizzat kendi çelişkilerinin bir ürünü olduğunu kanıtlamanın yanısıra bu dinamiğin kökenlerini kavramak bu dinamiği günümüze de açıklamak açısından önemli de. Bunun için, çalışmanın konu aldığı kesiti genel olarak Osmanlı sosyalizm tarihi içine yerleştirmek gerek. Bunu da konunun uzmanlarından bekleyelim.

10.11.1977 Cumhuriyet